

УДК 378.016-054.62:811.161.1'243

ВИКОРИСТАННЯ СВІДОМО-ПРАКТИЧНОГО МЕТОДУ У НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Тепла О. М.

Проаналізовано концепцію свідомо-практичного методу навчання української мови як іноземної, охарактеризовано основні методичні принципи означеного методу.

Ключові слова: свідомо-практичний метод навчання, принципи свідомо-практичного методу навчання, комунікативна спрямованість навчання.

Проанализированы концепции сознательно-практического метода обучения украинского языка как иностранного, охарактеризованы основные методические принципы указанного метода.

Ключевые слова: сознательно-практический метод обучения, принципы сознательно-практического метода обучения, коммуникативная направленность обучения.

The concept of a consciously practical method of teaching Ukrainian as a foreign language is analyzed; the basic methodological principles of this method are described.

Key words: consciously practical method of teaching, principles of the consciously practical method of teaching, communicative orientation of training.

Навчання іноземних студентів української мови пов'язане з багатьма невирішеними проблемами, що зумовлено низкою чинників, серед яких відсутність державної політики щодо навчання української мови як іноземної, недостатня розробленість методики навчання української мови як іноземної, невідповідність кількості та якості підручників з української мови для іноземців потребам навчання. Наявні проблеми і в підготовці фахівців: викладачі української мови, як правило, не мають досвіду роботи з іноземцями, а мовці, що працюють з іноземними студентами, мають освіту в галузі методики навчання російської мови і недостатньо володіють українською. Наразі ж важливим є визначення методичних засад саме української мови як іноземної. З огляду на вищенаведене розроблення методики викладання української мови як іноземної є актуальним питанням.

Мета статті – проаналізувати можливості використання свідомо-практичного методу у навчанні української мови як іноземної.

Психологічне обґрунтування теорії свідомо-практичного методу навчання у сучасній методиці викладання російської мови як іноземної дається з позиції теорії мовленнєвої діяльності (Л. С. Виготський, О. М. Леонтьєв) і загальної теорії навчання мови (П. Я. Гальперін).

Варто зазначити, що російська система тестування громадян зарубіжних країн будується на засадах і принципах цього методу, який передбачає усвідомлення студентами мовних форм, необхідних для спілкування, і визнає, що вирішальним чинником у навчанні є іншомовна практика [1].

Свідомо-практичний метод був розроблений в 60-ті роки ХХ століття відомим радянським психологом і методистом Б. В. Беляєвим. Концепція методу може бути представлена у вигляді положень, визначених Б. В. Беляєвим як психологічні принципи навчання:

1. Мова як засіб комунікації – це цілеспрямована взаємодія між тими, хто навчається.

2. Комунікація – це творчий процес, а не оперування заздалегідь сформованими вміннями та навичками.

3. Основна увага в роботі має бути спрямована на розвиток у студентів іншомовного мислення і почуття мови, що вивчається.

4. Навчання чотирьох видів комунікативної діяльності (читання, письма, говоріння та аудіювання) має здійснюватися одночасно.

5. Свідоме, творче використання мови в різних комунікативних ситуаціях забезпечує знання системи мови.

6. Зміст презентованого матеріалу має бути значущим для тих, хто навчається.

7. Оскільки поняття, позначені словами двох різних мов, рідко збігаються, то ні переклад, ні наочна семантизація не можуть бути достатньо ефективними способами пояснення іншомовних слів. Для цього необхідно тлумачити (роз'яснювати) поняття, позначувані словами.

8. Відпрацювання навичок є основою іншомовної діяльності, на яку варто відводити більшу частину навчального часу (не менше 85 %), а на повідомлення учням теоретичних відомостей не більше ніж 15 % часу [2].

Методика навчання іноземної мови тісно пов'язана з лінгвістикою, психологією, психолінгвістикою, дидактикою та іншими науками. Методи навчання мови ґрунтуються на психології навчання, яка вивчає процеси і механізми навчальної діяльності, досліджує найбільш ефективні шляхи засвоєння мовних знань, формування мовних навичок і мовленнєвих умінь. Спробуємо розглянути теоретичну основу свідомо-практичного методу навчання. Це: 1) методологічні принципи (системності, історизму, взаємодії і синтезу методів різних наук); 2) дидактичні принципи; 3) методичні принципи, інтегровані з принципами, закономірностями суміжних наук [3].

Методологічні та дидактичні принципи є основоположними для будь-якого методу навчання. В основі навчання відповідно до свідомо-практичного методу покладено такі методичні принципи: комунікативна спрямованість навчання, або принцип активної комунікативності; свідомість у навчанні української мови як іноземної; функціональний підхід до відбору і презентації мовного матеріалу; ситуативно-тематичний принцип організації мовного матеріалу; принцип концентричного розташування навчального матеріалу; принцип комплексності; принцип обліку рідної мови учнів [4].

Провідний принцип даного методу – принцип комунікативності – полягає у тому, що студент у процесі навчання повинен обмінюватися інформацією (усною або письмовою) в межах, що регламентуються потребами іншомовного мовного колективу, в умовах, близьких до реальної мовної ситуації. Згідно із цим принципом, передбачається формування у свідомості студента психофізіологічного механізму, який дозволив би йому брати участь у спілкуванні і в обміні інформацією певною мовою в межах того чи іншого виду комунікативної діяльності і який відповідає кінцевим практичним цілям навчання. Принцип комунікативності характеризується повною відповідністю процесу навчання реальної мовної комунікації.

Суть принципу свідомості у навчанні української мови як іноземної полягає в тому, що засвоєння навчального матеріалу має відбуватися на основі його розуміння і осмислення студентами, а не шляхом механічного заучування.

Необхідність функціонального підходу до відбору та презентації навчального мовного матеріалу визначається комунікативними потребами навчання. Суть цього принципу полягає у тому, що мовний матеріал у вигляді лексичних одиниць і морфологічних форм необхідно вводити в мову відразу, тобто подавати в межах речень.

Ситуативно-тематичний принцип організації навчального матеріалу полягає у відборі мовного та мовленнєвого матеріалу і представленні його в моделях і мовних зразках, що співвідносяться з темами і ситуаціями спілкування.

Принцип концентричного подання матеріалу передбачає розташування лексико-граматичного матеріалу у декількох замкнутих циклах. Кожен цикл (концентр) становить підґрунтя для подальшого вивчення мови, але вже на більш високому рівні.

Завдяки такій організації навчального матеріалу студенти опановують одні й ті ж граматичні категорії або лексичні значення неодноразово в різних концентрах, але на більш високому рівні й у строгій відповідності зі сферою спілкування та вживання. Наприклад: дієслово *допомагати* в конструкції *викладач допомагає мені* може бути засвоєно в першому концентрі в межах розмовно-побутової сфери спілкування; словосполучення *надавати допомогу* в конструкції *державні організації надають допомогу* стосується офіційно-ділової сфери спілкування; словосполучення *надати допомогу (хворому було надано допомогу)* – в третьому концентрі стосовно сфери професійного спілкування.

Принцип комплексності передбачає спільне, паралельне засвоєння всіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності. При цьому комплексність зовсім не означає

рівнозначний розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності на всіх етапах навчання: їх співвідношення може змінюватися. Наприклад, на початковому етапі може бути віддано перевагу навчанню говоріння, а на наступних етапах акцент зміщується на навчання читання, а говоріння використовується лише для формування навичок і вмій читання.

Принцип обліку рідної мови учнів передбачає, що під час добору, організації та презентації навчального мовного та мовленнєвого матеріалу повинні враховуватися труднощі української мови. При цьому головна увага приділяється явищам, які або відсутні в рідній мові студентів, або різняться у формах і способах вираження.

Вищезазначене дає змогу дійти висновку про те, що описані вище принципи роблять свідомо-практичний метод універсальним і ефективним для викладання української мови як іноземної в умовах мовного середовища. У загальних рисах процес навчання української мови як іноземної на основі свідомо-практичного методу можна визначити як складну педагогічну діяльність, спрямовану на вирішення двох методичних завдань: навчання засобів спілкування і оволодіння мовленнєвою діяльністю.

Література

1. Балыхина Т. М. Словарь терминов и понятий тестологии [Электронный ресурс] / Т. М. Балыхина. – М. : Российский университет дружбы народов, 2000. – 86 с. – Режим доступа: www.elearn.uni-sofia.bg. – Заглавие с экрана.
2. Беляев Б. В. Очерки по психологии обучения иностранным языкам / Б. В. Беляев. – М. : Просвещение, 1965. – 227 с.
3. Ведель Г. Е. Развитие сознательно-практического метода и становление факультета РГФ / Г. Е. Ведель // Вестник Воронежского государственного университета. – 2003. – № 1. – Серия "Лингвистика и межкультурная коммуникация". – С. 94–110.
4. Лебединский С. И. Методика преподавания русского языка как иностранного: учеб. пособие [Электронный ресурс] / С. И. Лебединский, Л. Ф. Гербик. – Минск, 2011. – 309 с. – Режим доступа: www.elearn.uni-sofia.bg/www.bsu.by/Cache/pdf/365803.pdf. – Заглавие с экрана.